

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΩΝ

Το βιβλίο που κρατάτε στα χέρια σας σας προσφέρει την καλύτερη δυνατή εισαγωγή στη φιλοσοφία της επιστήμης που ονομάζεται *θεμελιώδης συμπεριφορισμός* και στο πώς η φιλοσοφία αυτή παρέχει την πραγματικά πλέον ωφέλιμη βάση για την πειραματική ανάλυση και την επιστημονική ερμηνεία *ολόκληρου του φάσματος των ψυχολογικών φαινομένων*, από την αντίληψη στη γνώση, έως και την ίδια τη δημιουργική επιστημονική σκέψη.

Ο B. F. Skinner, ιδρυτής της σύγχρονης συμπεριφοριστικής προσέγγισης, έγραψε το έργο *Περί συμπεριφορισμού* για τον σκεπτόμενο –αλλά όχι απαραίτητα ειδικευμένο στην ψυχολογία– αναγνώστη. Η μελέτη του προσφέρει μια σταδιακά πιο σφαιρική και πρακτικά ισχυρή κατανόηση *του εαυτού του*, δηλαδή τού πώς οι απόψεις, οι ερμηνείες και οι τρόποι με τους οποίους λύνει προβλήματα διαμορφώνονται συνεχώς μέσα από την αλληλεπίδρασή του με άλλους ανθρώπους καθώς και με άλλα γεγονότα του φυσικού κόσμου. Βαθμηδόν, ο αναγνώστης μπορεί να βιώνει ολοένα και λιγότερο την ανάγκη να καταφεύγει στην αρχαϊκή άποψη ότι η συμπεριφορά του ίδιου μπορεί να εκδηλώνεται αυτόνομα, χωρίς δηλαδή την επίδραση των φυσικών γεγονότων της ζωής του, ενώ παράλληλα διακρίνει όλο και πιο ωφέλιμα τις πραγματικές πηγές των επιθυμητών –και μη– χαρακτηριστικών του. Έτσι, το βιβλίο δεν σχεδιάστηκε απλώς με σκοπό να αλλάξει την άποψη του αναγνώστη για τον συμπεριφορισμό· σχεδιάστηκε για να αλλάξει *και την άποψή του για τη δική του φύση* ως μοναδικού, δυναμικού οργανισμού, που παράγει και τερματίζει φυσικά γεγονότα καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής του, και ο οποίος διαμορφώνεται συνεχώς από τις συνέπειες αυτών των δράσεων.

Μέχρι πρόσφατα, ο μοναδικός τρόπος με τον οποίο ο Έλληνας μπορούσε να μάθει για τις πραγματικές διαστάσεις του συμπεριφορισμού και της πειραματικής και εφαρμοσμένης ανάλυσης συμπεριφοράς ήταν μέσω της μελέτης κειμένων σε ξένες γλώσσες. Η συγγραφή ενός περιεκτικού εγχειριδίου για την υποστήριξη ενός κύκλου μαθημάτων και εργαστηρίων στον συμπεριφορισμό και στην ανάλυση συμπεριφοράς στα ελληνικά πανεπιστήμια (*Ψυχολογία της Συμπεριφοράς*, εκδόσεις Πεδίο), με τη συνεργασία των ίδιων των φοιτητών, υπήρξε το πρώτο βήμα μας για την αντιμετώπιση αυτής της κατάστασης. Η μετάφραση και επιμέλεια βασικών έργων του ιδρυτή και καλύτερου εκπροσώπου της προσέγγισής μας ήταν το επόμενο λογικό βήμα.

Δεν ήταν όμως ένα βήμα που κάναμε χωρίς δισταγμό. Δεν θα μπορούσε να υπάρξει μεγαλύτερη ευθύνη και πρόκληση από αυτήν τού να μεταφράσει κανείς ένα κείμενο το οποίο έχει τη δυνατότητα να γεννά θεμελιώδεις βελτιώσεις στις ζωές των αναγνωστών του σε μια άλλη γλώσσα και πολιτισμό, πόσο μάλλον σε μια γλώσσα αιώνια και άρρηκτα συνυφασμένη με την ανάπτυξη της φιλοσοφίας και της επιστήμης, όπως είναι η ελληνική. Η παρούσα έκδοση αποτελεί προϊόν εκτεταμένης συνεργασίας δύο αναλυτών της συμπεριφοράς οι οποίοι μελετούν επί χρόνια τα έργα του B. F. Skinner – ο ένας με τα αγγλικά και ο άλλος με τα ελληνικά ως μητρική του γλώσσα.

Ο λόγος του Skinner είναι ιδιαίτερα λεπτός και ενίοτε αφαιρετικός, εκ πρώτης όψεως απλός, αλλά εν τέλει ιδιαίτερα απαιτητικός. Ως εκ τούτου, δεν μας κάνει εντύπωση το γεγονός ότι τα έργα ενός εκ των γνωστότερων ψυχολόγων άργησαν τόσο να μεταφραστούν στα ελληνικά. Μάλιστα, η θεώρηση ότι η διερεύνηση της προέλευσης όλων των χαρακτηριστικών του ανθρώπου υπάγεται στις φυσικές επιστήμες έρχεται σε ευθεία και ριζική σύγκρουση τόσο με την κοινή γνώμη όσο και με τις επικρατέστερες προσεγγίσεις της ψυχολογίας, γεγονός που καθιστά την κατανόηση της συμπεριφοριστικής προσέγγισης δύσκολη για πολλούς. Πέραν αυτού, η γνώμη που έχουν πολλοί άνθρωποι για τη συμπεριφοριστική προσέγγιση συχνά προκύπτει αποκλειστικά από τα λεγόμενα ψυχολόγων οι οποίοι την έχουν απορρίψει χωρίς να την έχουν κατανοήσει καλά.

Το βιβλίο *Περί συμπεριφορισμού* αποτελεί την προσπάθεια του Skinner να ρυθμίσει περιβαλλοντικές συνθήκες οι οποίες μπορούν να

προλάβουν ή να διορθώσουν τις κοινές τάσεις παρεξήγησης της προσέγγισής μας. Πράγματι, στην εισαγωγή ο συγγραφέας συντάσσει έναν κατάλογο από είκοσι κοινές παρεξηγήσεις της συμπεριφοριστικής προσέγγισης, οι οποίες αναιρούνται και διαψεύδονται πλήρως στο κείμενο του βιβλίου. Το γεγονός ότι, παρά τις προσπάθειές του Skinner και χιλιάδων συναδέλφων συμπεριφοριστών εδώ και δεκαετίες, οι παρεξηγήσεις αυτές εξακολουθούν να εκδηλώνονται εξίσου συχνά σήμερα (όχι πλέον μόνο σε εγχειρίδια ψυχολογίας, αλλά και στο διαδίκτυο) δηλώνει την αντίσταση την οποία προβάλλουν οι μη επιστημονικές απόψεις όταν αυτές ενισχύονται ευρέως και διαχρονικά.

Όντας λάτρης της αγγλόφωνης λογοτεχνίας και θεάτρου, αρκετά από τα παραδείγματα του συγγραφέα στην ανάλυση του καθορισμού της λεκτικής συμπεριφοράς και των σχετικών ψυχολογικών φαινομένων δεν θα είχαν νόημα για τους περισσότερους ελληνόφωνους αναγνώστες εάν μεταφράζονταν ως είχαν. Σε τέτοιες περιπτώσεις υποκαθιστούσαμε με αντίστοιχα παραδείγματα της ίδιας διεργασίας συμπεριφοράς τα οποία θα «έβγαζαν το ίδιο νόημα» για τον Έλληνα αναγνώστη. Νιώθοντας το κεντρί του ρητού «*traduttore, traditore*» (μεταφραστή, προδότη!), εκείνες τις στιγμές βρήκαμε παρηγοριά στον ορισμό της μετάφρασης που μας έδωσε ο ίδιος ο Skinner στο έκτο κεφάλαιο αυτού του βιβλίου:

Μια μετάφραση μπορεί καλύτερα να οριστεί ως εκείνο το λεκτικό ερέθισμα που έχει την ίδια επίδραση με το πρωτότυπο (ή όσο το δυνατόν παρόμοια επίδραση με αυτό) σε μια διαφορετική λεκτική κοινότητα. Μια γαλλική μετάφραση ενός αγγλικού βιβλίου δεν αποτελεί μια διαφορετική έκφραση ενός συνόλου λογικών προτάσεων· αποτελεί ένα διαφορετικό δείγμα λεκτικής συμπεριφοράς που έχει μια επίδραση στον γαλλόφωνο αναγνώστη παρόμοια με την επίδραση της αγγλικής εκδοχής στον αγγλόφωνο αναγνώστη.

Έτσι λοιπόν αναλογιστήκαμε την επίδραση που είχε ο λόγος του Skinner στον αγγλόφωνο αναγνώστη και ρυθμίσαμε στο κείμενό μας μια τέτοια περιβαλλοντική συνθήκη ώστε να έχει όσο το δυνατόν την ίδια επίδραση στον ελληνόφωνο ομολόγό του, χωρίς να υπάρξει ούτε καν η παραμικρή απόκλιση από το θεωρητικό πλαίσιο του πρω-

τοτύπου. Σε αντίστοιχες περιπτώσεις πάντοτε αναφέρουμε το πρωτότυπο παράδειγμα στις υποσημειώσεις. Σε άλλες περιπτώσεις χρειάστηκε να αποδοθούν περιφραστικά ορισμένα αποσπάσματα, στα οποία ο λόγος του συγγραφέα ήταν τόσο λακωνικός και ελλειπτικός που υπήρχε ο κίνδυνος να παρερμηνεύσουν οι αναγνώστες τα γραφόμενά του. Πολλές από τις υπόλοιπες σημειώσεις των μεταφραστών απλώς προσφέρουν συμπληρωματικά ερεθίσματα, τα οποία επιδιώκουν να αυξήσουν στον αναγνώστη την απόλαυση του έργου του μεγάλου συμπεριφοριστή. Οι σημειώσεις του συγγραφέα υπάρχουν στο πίσω μέρος του βιβλίου.

Ευχαριστούμε την Κατερίνα Τρεπεκλή και τη Χρύσα Ξενάκη για τη φιλολογική επιμέλεια του ελληνικού κειμένου, η οποία βελτίωσε σημαντικά την αποτελεσματικότητά του, καθώς και την Παναγιώτα Δημοπούλου για την πραγματοποίηση του εξωφύλλου. Ευχόμαστε στον αναγνώστη μια απολαυστική και ωφέλιμη αλληλεπίδραση με τον B. F. Skinner και τη φιλοσοφική βάση μιας φυσικής επιστήμης της συμπεριφοράς.

Ρόμπερτ Μέλλον
Ευστράτιος Τσουκάρης